

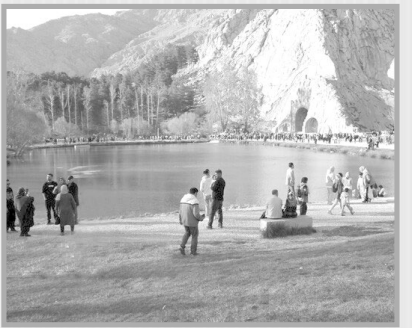
توریسم

تلنگر

نیشگون

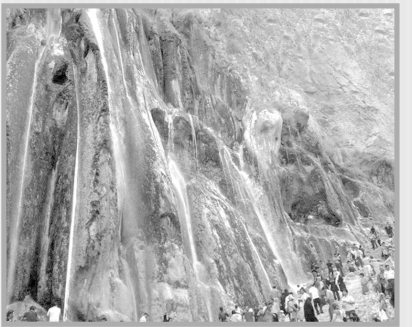
راه وچاه گردشگری اجتماعمحور

گردشگری در سال‌های اخیر نه تنها به‌عنوان یک صنعت درآمدزا، بلکه به‌عنوان ابزاری برای توسعه اجتماعی و فرهنگی جوامع مطرح شده است. با این حال، شکل‌های نوین گردشگری به‌دنبال کاهش اثرات منفی گردشگری انبوه و افزایش نقش و سود جامعه محلی هستند.

گردشگری اجتماعمحور رویکردی است که مشارکت فعال مردم محلی را در برنامه‌ریزی، مدیریت و بهره‌برداری از مقاصد گردشگری در اولویت قرار می‌دهد. این نوع گردشگری می‌تواند به بهبود وضعیت اقتصادی، افزایش آگاهی زیست‌محیطی، ارتقای کیفیت زندگی و حتی حفاظت از ارزش‌ها و سنت‌های بومی کمک کند. برخلاف گردشگری انبوه که اغلب منافع آن به شرکت‌ها و سرمایه‌گذاران بزرگ می‌رسد، گردشگری اجتماعمحور تأکید دارد که سود اصلی نصیب مردم میزبان شود. همچنین با فراهم کردن فرصت‌های شغلی پایدار، توزیع عادلانه‌تر قدرت و نقش‌ها را در جامعه امکان‌پذیر می‌سازد. به همین دلیل، این الگو در بسیاری از کشورها به‌عنوان ابزاری برای توسعه پایدار محلی شناخته می‌شود.

با این حال، دستیابی به این هدف ساده نیست. یکی از چالش‌های اساسی، دشواری دسترسی جوامع محلی به بازارهای ملی و بین‌المللی است که آن‌ها را در ابتدای مسیر توسعه به حاشیه می‌رانند. در بسیاری از کشورهای درحال توسعه، بازاریابی محصولات و خدمات گردشگری محلی همچنان ضعف عمده‌ای دارد. علاوه بر این، اجرای گردشگری اجتماعمحور نیازمند همکاری گسترده میان دولت، جامعه محلی و نهادهای مختلف است. بدون چنین همکاری‌هایی، طرح‌های اجتماعمحور در همان مراحل ابتدایی با ناکامی مواجه می‌شوند. به همین دلیل، پژوهش درباره شیوه‌های مؤثر توسعه این نوع گردشگری به موضوعی جدی برای محققان و سیاست‌گذاران تبدیل شده است.

در این خصوص، نسرین کاظمی از گروه مدیریت و اقتصاد گردشگری دانشکده گردشگری دانشگاه تهران، به همراه دو همکار هم‌دانشگاهی خود، پژوهشی را در زمینه توسعه الگوی بومی گردشگری اجتماعمحور در ایران انجام داده‌اند. هدف آن‌ها بررسی شرایط، عوامل و راهکارهایی بوده که بتواند به تقویت جایگاه این نوع گردشگری در کشور کمک کند. این مطالعه با رویکردی تلفیقی انجام شد. پژوهشگران برای طراحی مدل، از روش مرور سیستماتیک استفاده کردند؛ به این معنا که مقالات علمی مرتبط با موضوع را به‌طور دقیق گردآوری و تحلیل کردند. سپس با بهره‌گیری از روش داده‌بنیاد، تلاش کردند چارچوبی نظری بسازند که بر پایه شواهد واقعی استوار باشد. در این مسیر، آن‌ها چهار پایگاه معتبر علمی را بررسی کردند و در نهایت ۵۵ مقاله را با استفاده از چک‌لیست‌های تخصصی ارزیابی و تحلیل نمودند.

نتایج نشان دادند که توسعه گردشگری اجتماعمحور بیش از هر چیز تحت‌تأثیر سطح زیرساخت‌های اقتصادی مقصد و برداشت ساکنان محلی از تأثیرات گردشگری است. اگر مردم محلی احساس کنند که توسعه گردشگری برایشان سودمند است، تمایل بیشتری به مشارکت در این فرآیند نشان می‌دهند. همچنین وجود همبستگی، هماهنگی و اعتماد بین ذی‌نفعان مختلف، نقش مهمی در شکل‌گیری مشارکت واقعی دارد. از یافته‌های مهم پژوهش فوق باید به این موضوع اشاره کرد که پروژه‌های اجتماعمحور در صورت شکست، می‌توانند با اتکا به این مدل، عواملی را که مانع موفقیت آن‌ها شده شناسایی کنند. به بیان ساده، این مدل به مدیران و سیاست‌گذاران نشان می‌دهد که کدام متغیرها نیازمند اصلاح یا مدیریت دقیق‌تر هستند. چنین بینشی می‌تواند به‌ویژه در کشورهایی مانند ایران که ساختارهای پیچیده‌ای بر تصمیم‌گیری حاکم است، راهگشا باشد.

اهمیت این پژوهش زمانی روشن‌تر می‌شود که به نقش حیاتی گردشگری در اقتصاد محلی توجه کنیم. بسیاری از مناطق محروم ایران دارای ظرفیت‌های فرهنگی و طبیعی منحصربه‌فردی هستند که می‌توانند به‌عنوان جاذبه گردشگری معرفی شوند. با این حال، اگر برنامه‌ریزی‌ها بدون توجه به نقش مردم محلی انجام گیرد، نه تنها آن‌ها از منافع بی‌بهره می‌مانند بلکه حتی ممکن است با آسیب‌های زیست‌محیطی و اجتماعی مواجه شوند.

مدل ارائه‌شده توسط پژوهشگران دانشگاه تهران می‌تواند الگویی باشد برای آنکه چگونه جامعه میزبان نه به‌عنوان تماشاگر، بلکه به‌عنوان بازیگر اصلی در توسعه گردشگری حضور داشته باشد.

فیلم و سریال می‌تواند

مقصد سفر مردم را

تغییر دهد

مدیرکل توسعه گردشگری داخلی:

هجوم مردم به شمال، آسیب‌زا نیست

نفسیسه خلیلی / مدیرکل توسعه گردشگری داخلی وزارت میراث‌فرهنگی، گردشگری و صنایع‌دستی در برنامه است. یعنی بتوانیم دگرگونی را در حوزه رفتاری بر مبنای پایداری ایجاد کنیم. بدین ترتیب، مسئولانه به جامعه محلی تأکید می‌کند و چندانالی است به آن می‌پردازد. مصطفی قاضی ادامه داد: این مورد در کشور ما هم موضوعیت دارد. موضوع ناترازی انرژی و بروز برخی رفتارها در جوامع شهری و روستایی از ما سر می‌زند، نیازی را ایجاد می‌کند که تحول پایدار را معنا ببخشیم.

مدیرکل توسعه گردشگری داخلی با بیان اینکه ما امروز با انواع گردشگری مواجه هستیم، که مطرح‌ترین آن نظیر جزیره هرمز در تقابل با بحث زیست محیطی است. یا هنجارهایی که به دلیل عدم رعایت کدهای اخلاقی گردشگری مدیرکل توسعه گردشگری داخلی با بیان اینکه ما امروز با انواع گردشگری مواجه هستیم، که مطرح‌ترین آن

جزیره بالی در اندونزیی سه عنوان یک بهشت استوایی شهرت دارد و سال‌های سال است که سیل انبوهی از توریست‌ها را به سمت خود می‌کشاند. اما بسیاری از این مسافران بعد از رسیدن به بالی با دیدن واقعیت، بدجوری توی ذوق‌شان می‌خورد. به گزارش بی‌بی‌سی، یکی از این توریست‌ها نامش «ژوئی رای» است که می‌گوید: «از وقتی به همراه همسرم وارد بالی شدیم، هیچ چیزی مطابق انتظاراتمان نبوده است. ما با انتظارات بالایی به اینجا آمدمیم چون در شبکه‌های اجتماعی مانند

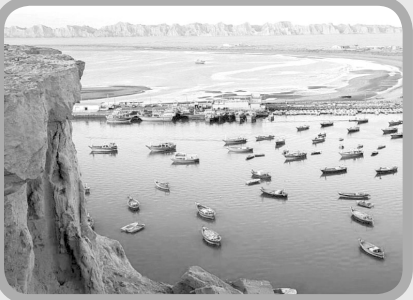
چالش

عضو پژوهشکده گردشگری جهاد دانشگاهی خراسان رضوی گفت: صنعت گردشگری در ایران، امروز با چالش‌های متعددی روبه‌روست که از بحران‌های اقتصادی گرفته تا مسایل سیاسی و امنیتی را دربر می‌گیرد؛ در شرایطی که قدرت خرید مردم کاهش یافته و بسیاری از بخش‌های گردشگری با رکود مواجه هستند، نیاز به تحول پایدار بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود. آرش قهرمان در گفت‌وگو با ایسنا اظهار کرد: شعار امسال، «گردشگری و تحول پایدار» فرصت مناسبی است تا به بحث‌های اساسی درخصوص وضعیت کنونی صنعت گردشگری پرداخته و راهکارهایی برای مواجهه با چالش‌های پیش‌روی آن ارائه شود. در ابتدا، ضروری است که معنای این شعار در دنیای امروز، به ویژه در شرایط ویژه کشورمان، مورد بررسی قرار گیرد و توجه بیشتری به آن معطوف شود.

وی ادامه داد: صنعت گردشگری درحال حاضر در شرایطی قرار دارد که مشابه تصویری است که حافظ در شعر معروف خود ترسیم کرده است؛ «شب تاریک و بیم موج و گردابی چنین هایل». این تشبیه از آن جهت به‌کار می‌رود که صنعت گردشگری در برابر مشکلات و چالش‌های متعددی قرار دارد. از یک‌سو با کاهش قدرت خرید مواجه هستیم. زمانی که قدرت خرید مردم کاهش می‌یابد، سهم سفر و گردشگری در سبد مصرف‌خانوار به‌طور طبیعی کاهش می‌یابد و این امر به معنای تضعیف گردشگری داخلی است. ازسوی دیگر، کشورمان در وضعیت سیاسی و امنیتی پیچیده‌ای قرار دارد که این مسایل تأثیرات قابل توجهی بر صنعت گردشگری ورودی دارد. علاوه بر این، مشکلات زیرساختی نظیر ناترازی در حوزه‌های آب، برق و گاز و همچنین مسایل بست‌محیطی به مشکلات گردشگری داخلی و خارجی دامن زده است.

قهرمان با اشاره به اینکه در این میان، استان خراسان رضوی، به‌ویژه شهر مشهد با شرایط خاصی روبه‌روست، افزود: مشهد به‌عنوان یکی از بزرگ‌ترین مقاصد زیارتی ایران، با جذب بیشترین تعداد گردشگران داخلی و خارجی، همواره نقش مهمی در گردشگری کشور ایفا کرده است اما بحران‌های اقتصادی و مسایل امنیتی تأثیرات منفی خود را بر گردشگری داخلی و ورودی خارجی این شهر گذاشته است. به‌ویژه گردشگران عرب‌زبان که سهم عمده‌ای از گردشگران خارجی مشهد را تشکیل می‌دهند، با کاهش چشمگیری مواجه شده‌اند. وی در ادامه گفت: تجربه بحران‌های سیاسی و جنگ‌ها نشان داده است که حتی در شرایطی که برخی از مناطق ایران در معرض تهدیدات امنیتی قرار دارند، مشهد به دلیل جایگاه زیارتی خود هنوز توانسته تعداد محدودی گردشگر جذب کند. با این حال، کاهش قدرت خرید گردشگران و محدودیت‌های اقتصادی باعث شده است که بخش‌های مختلف گردشگری مشهد نظیر صنعت

امیر کربلایی‌زاده، بازیگر، مجری و مدرس بازیگری، با اشاره به ظرفیت‌های بی‌پدیل گردشگری چابهار، این منطقه را بهترین مقصد سفر خود دانست و تأکید کرد: چابهار تنوع لوکیشنی حیرت‌انگیزی دارد و می‌تواند به قطب گردشگری و فیلم‌سازی کشور تبدیل شود، اما متأسفانه هنوز معرفی درخوری از این ظرفیت‌ها صورت نگرفته است. کم‌دین شناخته‌شده کشور در گفت‌وگو با میراث‌آریا به ظرفیت‌های گردشگری جنوب ایران اشاره کرد و گفت: بهترین مقصدی که تاکنون برای سفر انتخاب کرده‌ام، چابهار بوده است؛ شهری که با تنوع شگفت‌انگیز لوکیشن‌ها، هر گردشگری را مجذب خود می‌کند. او با بیان انتقادی نسبت به کم‌توجهی در معرفی این منطقه افزود: با وجود ظرفیت‌های فوق‌العاده چابهار، آن‌طور که باید از این پتانسیل‌ها استفاده نشده و متأسفانه تبلیغات و معرفی درستی از این منطقه ندیده‌ام. بازیگر برتر برنامه خندوانه، اظهار داشت: فیلم و سریال‌ها با انتخاب هوشمندانه لوکیشن‌ها، می‌توانند مقصدی را برای مخاطبان جذاب کنند. وقتی صحنه‌ها و فضاها چشمگیر باشند، مخاطب ناخودآگاه به آن منطقه علاقه‌مند می‌شود. بی‌تردید شهرهای جنوبی ایران و به‌ویژه چابهار نخستین انتخاب من برای ساخت فیلم یا سریال خواهند بود.

گزارش

گردشگری جامعه بنیاد است، افزود: در کنار آن گردشگری تجربه‌گرا به شدت رشد پیدا می‌کند. ما باید بدانیم وقتی وارد یک جامعه محلی می‌شویم، یعنی وارد زندگی آن جامعه می‌شویم. باید بررسی کنیم که فرهنگ میزبان چیست، نهایت آلودگی برجای بگذاریم، در دنیا به آن به عنوان نکته منفی در گردشگری نگاه می‌کنند و آن مدل گردشگری را گردشگری آسیب‌زا می‌بینند.

قاضی در پاسخ به این سؤال که هجوم مردم به سمت شمال کشور در تعطیلات تابلی داریم به سمت آب و سبزه و درخت برویم. این ویژگی از خصوصیات ذاتی ماست. ممکن است در اروپا برعکس باشد و آنها تمایل داشته باشند کویر را ببینند، ولی ذات سفر ما به این شکل است. چون منابع به معنای رفتار ناشایست در حوزه گردشگری نیست. اما اگر وارد روستایی شویم و به آنجا آسیب بزنیم و هیچ سودی به جامعه محلی آنجا نرسانیم، بله آسیب‌زاست و باید آن را تغییر بدهیم.

توریست‌هایی که از واقعیت سرخورده شدند!

درس‌های گردشگری

شاید واقعیت سفر به بالی را این دو مورد به خوبی نشان دهد: ۱- مسافران در ساحل دور میزی نشسته‌اند و مشغول غذاخوردن هستند درحالی‌که در نزدیکی آن‌ا انبوه زیاله قرار دارد که بو و ظاهر نامطبوعش آزاردهند است. ۲- مسافرانی که در کافه‌های خیابانی درحال نوشیدن اسموتی با نی‌های پامبو هستند ولی دود آزاردهنده موتورسیکلت‌ها نفس‌شان را بند آورده است. در واقع واقعیت بسیاری مقاصد گردشگری با آنچه

گردشگری پایدار

راه برون‌رفت از

پیامدهای گردشگری انبوه

موضوع امسال «گردشگری و تحول پایدار»، ما را به اقدام فرا می‌خواند. این به معنای سرمایه‌گذاری در آموزش و مهارت‌ها، به ویژه برای زنان، جوانان و جوامع حاشیه‌نشین؛ حمایت از شرکت‌های خرد، کوچک و متوسط و پیشبرد اقدامات اقلیمی با کاهش انتشار گازهای گلخانه‌ای در سراسر بخش گردشگری، حفظ تنوع زیستی و محافظت از اکوسیستم‌های شکننده است. امروز و هر روز، بیابید از قدرت گردشگری به‌عنوان نیرویی برای تحول، تاب‌آوری، پایداری و پیشرفت مشترک برای همه بهره ببریم. به گزارش دنیای اقتصاد، امروز دیگر بحث

بر سر توسعه یا عدم توسعه گردشگری نیست، بلکه پرسش اصلی این است که چگونه می‌توان این صنعت را به شکلی پیش برد که در خدمت حفاظت از محیط زیست و میراث‌فرهنگی باشد و درعین حال عدالت اجتماعی و منافع جوامع محلی را تقویت کند. نگاهی به تجربه برخی کشورها می‌تواند روشن کند که این مسیر شدنی است. برای نمونه، کاستاریکا با سرمایه‌گذاری گسترده بر اکوتوریسم و احیای جنگل‌ها توانسته گردشگری را به ابزاری برای نجات طبیعت بدل کند. برتان با اتخاذ سیاست «ارزش بالا، تأثیر پایین» و محدودکردن ورود گردشگران، هم فرهنگ بومی خود را حفظ کرده و هم درآمد پایدار به دست آورده است. الگوی رایج گردشگری انبوه در برخی کشورها ازجمله ایران پیامدهای سنگینی بر محیط زیست گذاشته است. فشار بیش از حد بر منابع آب شیرین، تخریب زیستگاه‌های طبیعی، انباشت زباله و آلودگی و ساخت‌وساز بی‌ضابطه در سواحل و کوهستان‌ها تنها بخشی از آسیب‌هایی است که امروز بسیاری از مقاصد محبوب گردشگری را تهدید می‌کنند. این تهدیدها تنها به طبیعت محدود نیست، بلکه حیات اقتصادی و اجتماعی جوامعی که به گردشگری وابسته‌اند نیز در معرض خطر قرار گرفته است. ایران به دلیل تنوع بی‌نظیر طبیعی و فرهنگی ظرفیت بزرگی برای توسعه گردشگری پایدار دارد، اما واقعیت این است که الگوی فعلی سفر در کشور بیشتر بر مصرف بی‌رویه منابع و گردشگری انبوه متکی است.

چه باید کرد؟

راه برون‌رفت از این وضعیت روشن است. همان‌طور که سازمان جهانی گردشگری و دبیرکل سازمان ملل تأکید کرده‌اند، نخستین گام تدوین سیاست‌های ملی و سخت‌گیرانه برای حفاظت از منابع و میراث است. این سیاست‌ها باید با آموزش گردشگران و جوامع محلی همراه باشد تا مفهوم سفر مسئولانه جا بیفتد. اما گردشگران هم می‌توانند نقش مهمی در گردشگری پایدار ایفا کنند؛ نخست، انتخاب مقصد و زمان هوشمندانه؛ سفر به مناطقی که فشار گردشگری زیاد است را در فصل شلوغ نرود و به‌جای مقصدهای آسیب‌پذیر، مناطق کمتر شناخته‌شده را طبعی و انتخاب کنید. دوم، استفاده از حمل‌ونقل کم‌آر؛ از وسایل حمل‌ونقل عمومی، دوچرخه و پیاده‌روی استفاده کنید و درصورت استفاده از خودرو، گروهی سفر کنید یا ماشین‌های کم‌مصرف یا الکتریکی انتخاب کنید. سوم، اقامتگاه‌های سبز را برگزینید؛ هتل‌ها یا اقامتگاه‌هایی که انرژی تجدیدپذیر استفاده می‌کنند، بازایافت دارند و مصرف آب و انرژی را مدیریت می‌کنند. اولویت دهید. چهارم، مصرف آب و انرژی را مدیریت کنید؛ دوش گرفتن طولانی و استفاده بیش از حد از برق و آب در هتل‌ها را کاهش دهید. پنجم، آموزش و اطلاع‌رسانی؛ قبل از سفر درباره فرهنگ، محیط زیست و قوانین مقصد اطلاعات کسب کنید. ششم، تجربه محلی و تعاملی به‌دست آورید؛ با مردم محلی تعامل داشته باشید و از تورهای محلی کوچک حمایت کنید. هفتم، از اکوسیستم‌ها محافظت کنید؛ در بازدید از جنگل، دریا، کویر یا پارک‌های ملی، روی مسیرهای مشخص حرکت کنید.